

Vesthimmerlands Museum

Kulturhistorisk rapport for VMÅ 2659 Tinggård 2011

Gundersted sogn, Slet herred, tidl. Ålborg amt.

Sted nr. 12.07.02. Sb.nr. 67

Kulturhistorisk rapport

for VMÅ 2659 Tinggård 2011

Indholdsfortegnelse

1. Undersøgelsens forhistorie.....	s. 3
2. Landskab, terræn og undergrund	s. 4
3. Udgravningsmetode	s. 4
4. Udgravningens resultat	s. 6
5. Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt	s. 10
6. Udgravningens data.....	s. 11
7. Tidstavle.....	s. 12
8. Faktuelle oplysninger.....	s. 12
9. Litteratur.....	s. 13

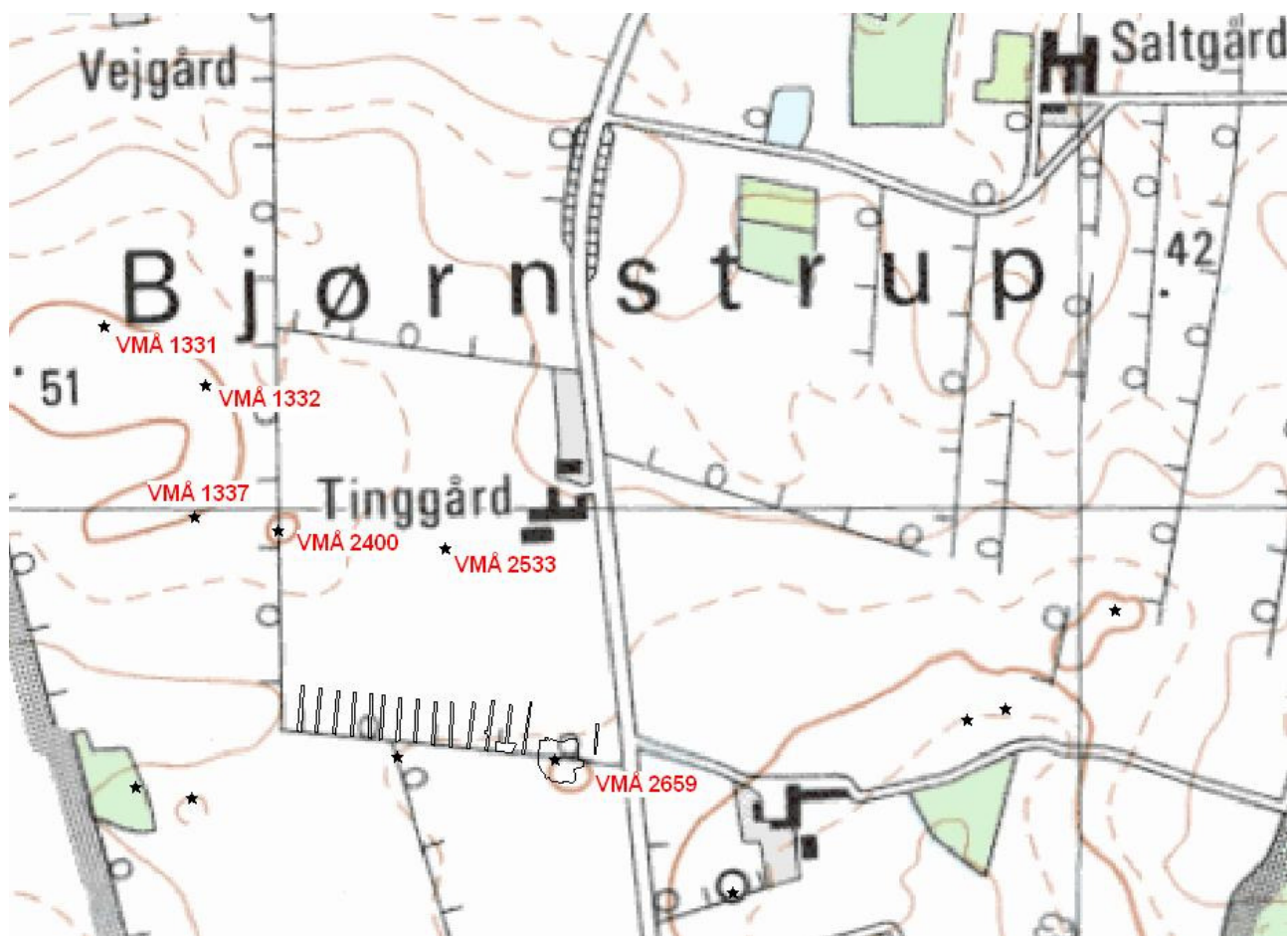

Fig. 1, Oversigtsplan over området.

Undersøgelsens forhistorie

I april måned 2011 indledtes en arkæologisk undersøgelse af et område syd for Tinggård, Fig. 1. På arealet vest for gravhøjen VMÅ 2659, Sb 67, blev foretaget en prøvegravning. Den blev iværksat, da grusgraven, Dangrus ApS, ønskede at udvide sit indvindingsområde. Prøvegravningen var negativ.

Den i forvejen kendte overpløjede gravhøj, VMÅ 2659, Sb 67 blev udgravet. VMÅ 2659 er en gravhøj i en større højgruppe beliggende mellem Blære og Søttrup, med størst koncentration af høje i Bjørnstrup området. I gravhøjen blev fundet to jordfæstegrave og tre urnegrave. Højen var anlagt ovenpå et hus, Hus A10, fra slutningen af senneolitikum eller ældste bronzealder.

Gennem årene er der i takt med, at grusgraven udvider sit indvindingsområde foretaget flere udgravninger i Tinggård området. Der er udgravet i alt tre overpløjede gravhøje: i 2006, VMÅ 2400, hvor der i den stærkt nedpløjede høj blev fundet to brandpletgrave og en grube med en brandgrav, i 1995, VMÅ 1331, hvor der intet var tilbage af højen og der kun blev fundet bunden af en brandpletgrav og endelig i 1990, VMÅ 1332, hvor der var tæt på intet bevaret af højfylden. Centralgraven var bevaret og blev udgravet. Desuden blev der i 1990 under en prøvegravning registreret minimum tre huse formentlig fra yngre bronzealder og to brandpletgrave. Senest i 2007, VMÅ 2533, blev fundet et midsulehus kulstof-14 dateret til tragtbægerkultur (3300-3100 f.Kr.) Der foruden blev fundet flere huse fra førromersk jernalder.

Området har altså været beboet gennem flere årtusinder.

Bygherre er Dangrus ApS, Evaholmvej 24, 9600 Års.

Udgravningen blev påbegyndt den 11. april 2011 og afsluttet samme år den 9. maj. I udgravningen deltog cand. mag. Simon Kjær Nielsen og cand.mag. Sine Toft Jensen, med sidstnævnte som udgravningsleder.

Landskab, terræn og undergrund

Den undersøgte gravhøj ligger på et plateau, der strækker sig nordøst herfor. Terrænet skrånede let nedad mod nord, øst og vest. Muldlaget var ca. 30 cm tykt. Undergrunden bestod af en gulbrun gruset let leret sand.

Fig. 2, Plateau hvor Hus A10 og gravhøj, sb 67, var anlagt.

Udgravningsmetode

Gravhøj sb 67 (VMÅ 2659) fremstod tydeligt i landskabet. Et læbælte løb tværs over højen. Fra højens midte blev trukket en grøft mod øst. Dernæst blev mulden afrømmet i den sydøstlige fjerdedel af højen. Det fremgik da, at der var tæt på intet bevaret af højfylden. Det blev derfor besluttet at rømme mulden af i hele højens areal. Afrømning af muld og fjernelse af læbælte foregik ved brug af gravemaskine. De fundne anlæg koncentrerede sig til den naturlige højning, hvor højen i sin tid var rejst.

I den blotlagte lyse undergrund fremstod de forhistoriske anlæg som mørke aftegninger. Dette er sporene efter de huller, man i oldtiden gravede til f.eks. husstolper. Huse fra oldtiden er kun i meget sjældne tilfælde bevaret i et niveau, der ligger over undergrund.

Der blev i feltet oprettet et retvinklet koordinatsystem, ved brug af GPS. Koordinatets skæringspunkt lå i 100/100, med stigende x-værdier mod øst og stigende y-værdier mod nord. Med udgangspunkt i koordinatsystemet blev de fremkomne anlæg tegnet på tegnefolie i målestoksforhold 1:50. Fladen i feltet blev topnivelleret.

Til brug for oversigtsfoto blev husets grundplan rensat af med graveske. Grundet flere ugers tørke var det svært at skelne anlæggene fra liftten i flere meters højde, hvorfor hvert anlæg blev markeret med rugmel. De anlæg, der indgik i husets konstruktion, blev snittet med skovl, spade og ske. Det vil sige, at den ene halvdel af anlægget blev gravet væk, hvorved dybden og formen på anlægget kunne registreres, hvilket er vigtigt for at kunne danne sig et indtryk af anlæggets beskaffenhed (Fig. 3). Anlæggets snitflade, dens profil, blev tegnet på tegnefolie i målestoksforhold 1:20.

Fig. 3, Her er der foretaget et snit gennem en tagbærende stolpehul. I profilen ses det, at det har været nødvendigt med en ekstra fundering af stolpen, hvorfor stolpehullet blev pakket med store sten.

Fra samtlige stolpehuller i midtsulehuset blev udtaget jordprøver. Efter jordprøverne er tørret, skal de floter. Flotering er en metode til at frigøre makrofossilt materiale. Ved makrofossilt materiale forstås forkullede planterester som frø, korn, blade og stængler.

Floteringen foregår ved, at en tørret jordprøve skylles med vand, hvorved de forkullede elementer i jordprøven flyder ovenpå og kan udskilles. De forkullede plantedele og forkullede kviste kan bruges til datering ved kulstof-14 metoden. De enkelte frø kan identificeres af eksperter og ved statistiske metoder beskrive det da eksisterende landbrug.

I højen blev fundet to jordfæstegrave, A93 og A100. Gravene blev henholdsvis fladeskovlet og gravet med ske. Under udgravning af gravene blev form og opbygning løbende dokumenteret ved fotos og detailtegninger i målestoksforhold 1:10.

Foruden de to jordfæstegrave blev gravet tre urnegrave. Urnegrave, A1 og A2, blev gravet med ske og tegnet i profil i målestoksforhold 1:10. Urnerne var dårligt bevaret. Urne A1 blev hjemtaget med fyld, mens der fra urne A2, der faldt fra hinanden, blev taget en prøve til flotering i feltet. En tredje

urnegrav, A99, var langt bedre bevaret og blev taget op i præparat. Præparatet sikrer urnen fra at gå mere i stykker og vil kunne udgraves omhyggeligt under de bedste forhold på museet.

Fig. 4, Urne A99. Til venstre ses hvordan urnen så ud, da den var færdig udgravet, til højre ses urnen i præparat. Ved præparat forstås, at urnen er ombundet med film, hvorpå baner af gips danner en kappe omkring urnen, hvorved den holdes stabil.

Udgravningens resultater og perspektiver

Jorden blev rømmet af i et på det nærmest kvadratisk felt på omtrent 1200 m². Gravhøjen var så udpløjet, at der var tæt på intet tilbage af højfylden. Højens to jordfæstegrave lå tæt op ad et læbælte, hvorfor de var bevaret. Urnegravene A1 og A2, der lå på bar mark, udenfor læbæltet, var stærkt medtagne af ploven, mens urnegrav A99, der lå under selve læbæltet, var ganske velbevaret. Højens omrids kunne ikke erkendes. Højens diameter er i stedet beregnet ud fra de tre urnegraves afstand til jordfæstegrav A93. Diameteren er da omtrent 18 m.

Man har valgt det samme plateau for såvel midtsulehus som for den senere anlagte gravhøj. Det er uvist om man, da højen blev anlagt, havde kendskab til huset, der lå her.

Hus A10 har en række af 7 tagbærende stolpehuller også kaldet midtsuler, ned gennem dets midte (Fig. 5). Denne hustype betegnes midtsulehus, opkaldt efter de tagbærende stolper. Gavlen mod øst er ikke bevaret. Huset er omtrent 6 m bredt og mindst 20,50 m langt. Husets vægge udgøres af en række af stolper sat med 0,50 - 0,75 m mellemrum. Stolperne har båret en vidjeflettet væg. Omtrent midt i huset let forskubbet mod øst ses to modsatstillede indgange. Indgangene kan genkendes ved, at der mellem vægstolperne er et større slip, et slip der går igen mellem de tagbærende stolpehuller. Stolpehullerne ved indgangen er tillige noget dybere end de øvrige vægstolper, op til 36 cm dybe. Det taler for, at stolperne ved indgangen har indgået i en særlig konstruktion, som udover at bære en dør også kan have været med til at støtte taget.

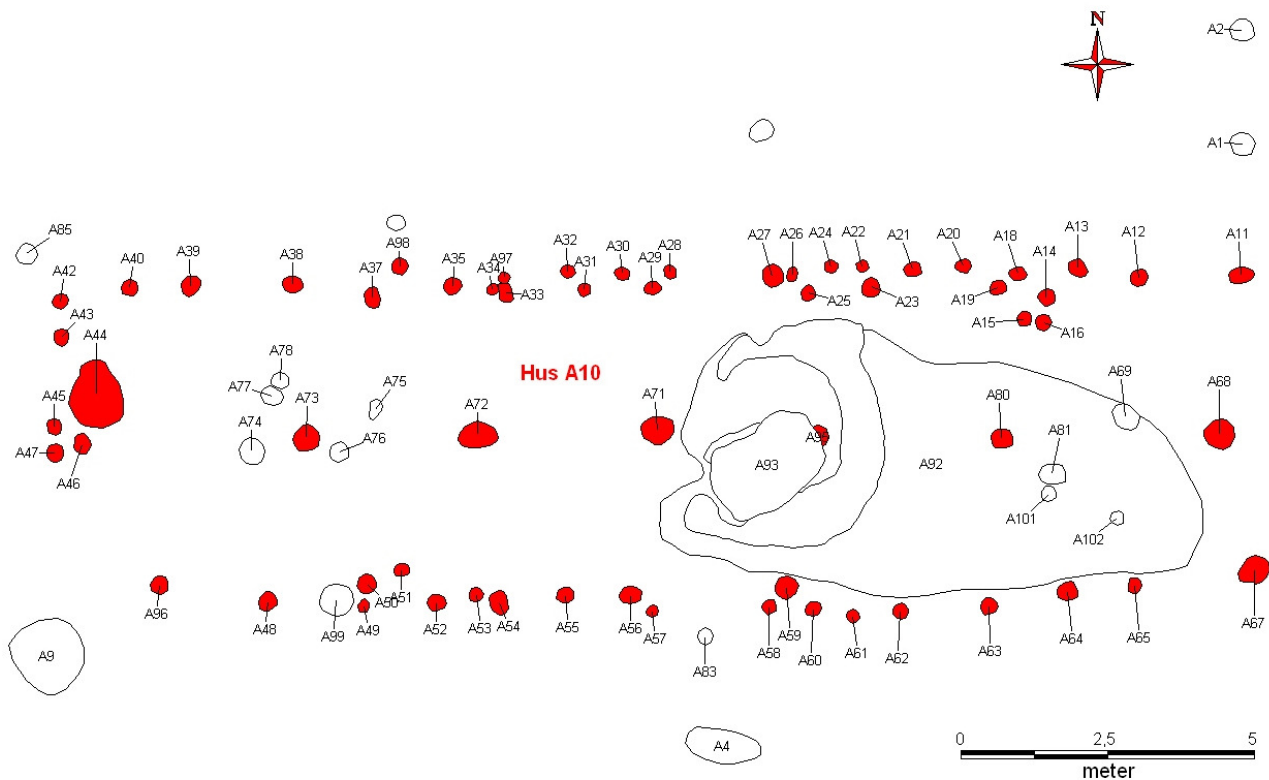

Fig. 5, Markeret med rødt ses midtsulehus A10.

Husets tag er ikke bevaret. Det har formentlig været et valmtag tækket med rør eller halm (Fig. 6).

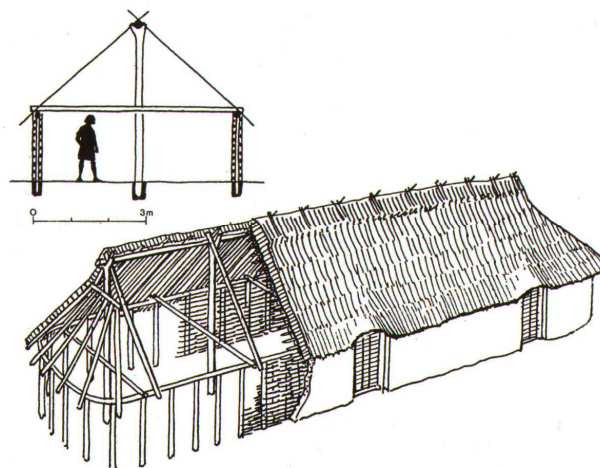

Fig. 6, Model af midtsulehus. Hus A10 har i sin opbygning mindet om dette hus. Gengivet fra Jørgen Jensen, Danmarks Oldtid, 2002.

Huse med kun én række af tagbærende stolper, midtsulehuse, er en hustype, der ses fra mellemneolitikum og ned i ældste bronzealder (3400 f.Kr.-1600 f.Kr.). I ældste bronzealder går man fra at bygge huse med én række af tagbærende stolper til huse, hvor der, ned gennem husets midte, er to rækker af tagbærende stolper. Huse med to rækker af tagbærende stolper fortsætter i brug frem til begyndelsen af Middelalderen (ca. 1050 e.Kr.).

Fra samtlige tagbærende stolper og vægstolper blev udtaget jordprøver til floteringsprøve. Forhåbentlig vil floteringsprøverne levere tilstrækkeligt med forkullet materiale til, at huset kan dateres ved kulstof-14 metoden.

Ovenpå Hus A10 blev fundet to jordfæstegrave, Grav A93 og Grav A100 (Fig. 7).

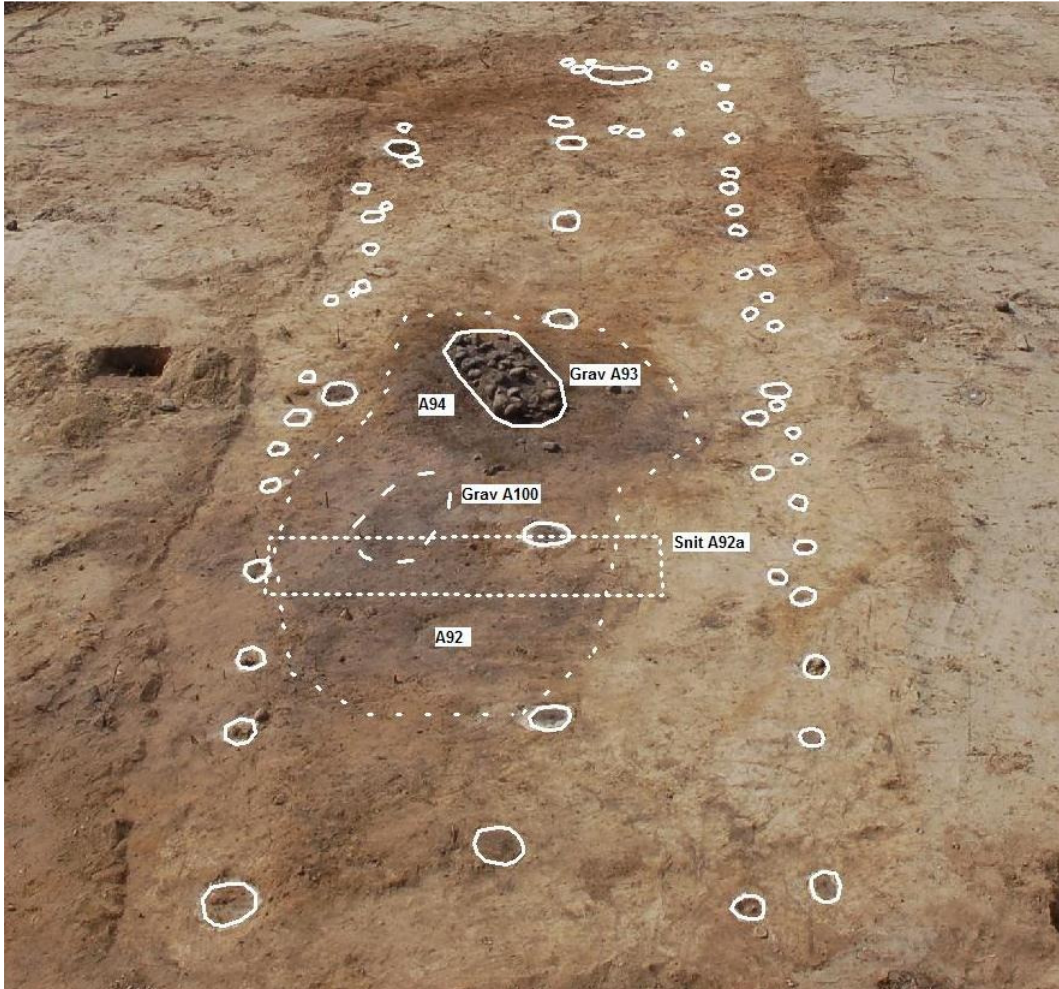

Fig. 7, Hus A10, Grav A93 og Grav A100.

Omtrent centralt placeret i gravhøjen blev Grav A93 fundet liggende ovenpå Hus A10. Grav A93 fremstod som et mørkbrunt til gråbrunligt fyldskifte dækket med hånd- til hovedstore sten. Graven var 2,10 lang og 1,35 m bred, hvor den var bredest. Stenene lå i et omtrent 40 cm tyk 'tæppe' over graven.

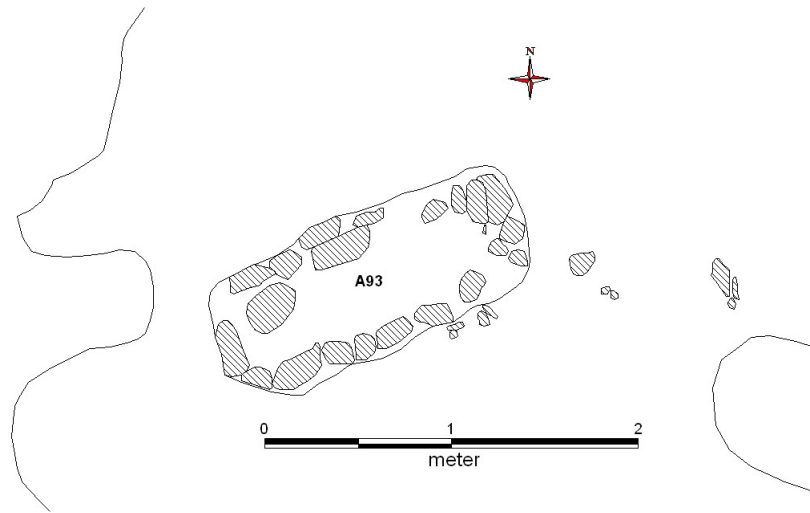

Fig. 8, Grav A93, stenramme.

Stenene blev fjernet til gravens bund, hvor kun enkelte sten af den oprindelige stenramme endnu lå, som da graven blev opført (Fig. 8). Graven viste sig at være fundtom. Graven er i sin opbygning næsten identisk med grav, A1, VMÅ 1332 fundet tæt derved under en udgravning i 1990 (Fig. 1). Denne grav dateredes på baggrund af fundet af en bøjlenål til ældre bronzealder, per. II (1500-1300 f.Kr.).

Det er muligt, at Grav A93 er samtidig med denne, forhåbentlig vil en kulstof-14 datering kunne afgøre dette.

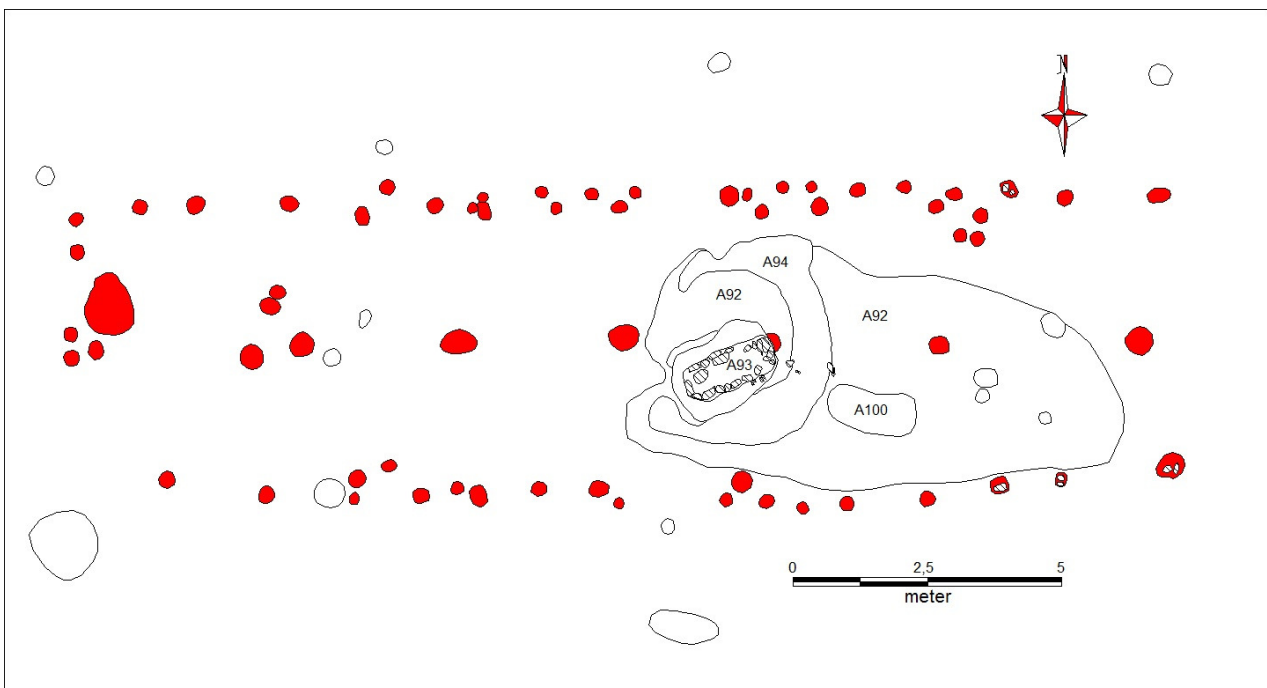

Fig. 9, Hus A10, Grav A93 og Grav A100.

Grav A100 blev påtruffet ved et tilfælde, da det store mørke fyldskifte A92 blev snittet (Fig. 7, snit A92a) viste det sig, at der i profilen kunne ses en grav. Graven fremstod efter afrensning som et brunt aflangt fyldskifte med afrundede hjørner. Graven var 1,65 m lang, 0,80 m bred og bevaret i en dybde af omkring 20 cm. I gravens østende omtrent 5 cm nede i gravfylden sås stykker af trækul og

en ganske svag bræmme af trækulsfarvet sand langs gravens kortsider. Det kan have været den sidste rest af de sodede planker fra en kiste i træ. Graven var bortset fra et sideskår fundtomt.

Grav A93 og A100 lå omgivet af et mørkbrunt – gråbrunt fyldskifte kun et par cm tykt (stiplet ind på fig. 7). Det strakte sig over det meste af østenden på Hus A10. Det blev sammen med det lidt mørkere og lidt tykkere halvmåneformede fyldskifte, A94 (omkring Grav A93) i første omgang tolket som den sidste rest af en forsænket østende i Hus A10. Der kendes mange eksempler på midtsulehuse, hvor den ene ende af huset er forsænket, hvorfor vides ikke.

Det viste sig dog, ved en mere grundig afrensning og ved fund af grav A100 formentlig at være aktivitetslag fremkommet ved anlæggelsen af de to grave og altså ikke nogen forsækning. Det mørkere fyldskifte vil da være den allersidste rest af højfyld.

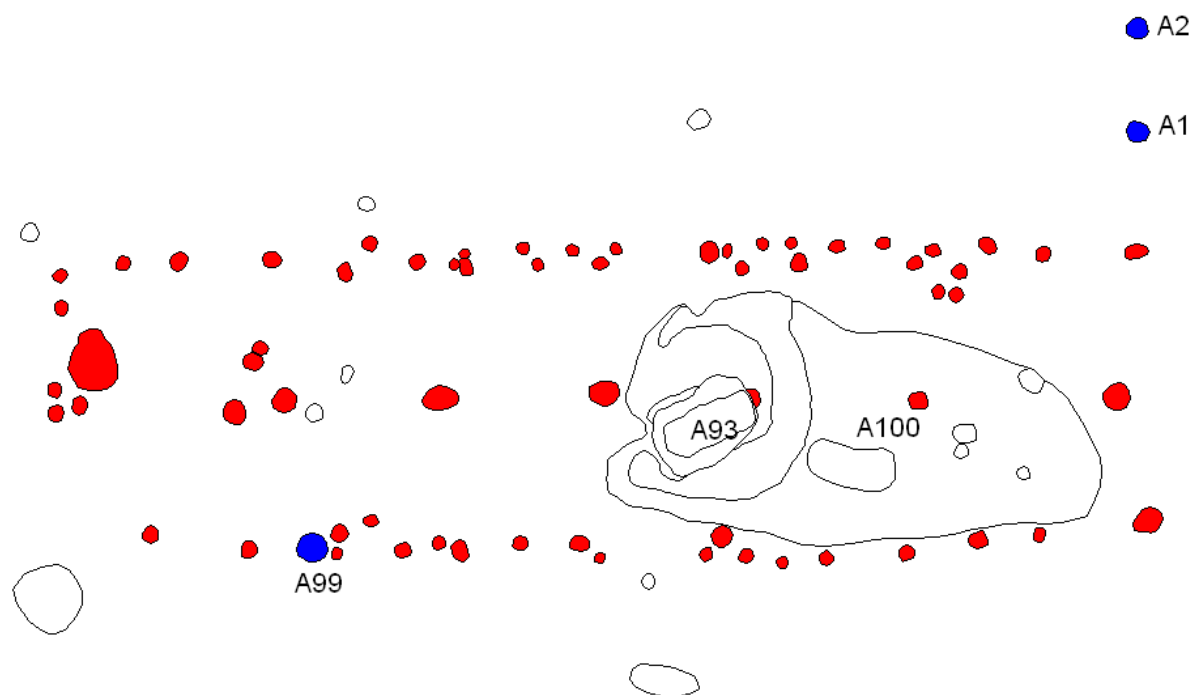

Fig. 10, Angivet med blåt, urnegrave, A1, A2 og A99.

Foruden jordfæstegrave blev fundet tre urnegrave. Kremation vinder indpas i yngre bronzealder fra omkring 1100 f.Kr. Indtil da begravede man sine døde i jordfæstegrave. Urne A99, der blev hjemtaget i præparat er endnu ikke udgravet, urne A1 og A2 blev udgravet i felten. Urnerne var fyldt med resterne fra ligbålet, hvidbrændt knogle og aske. Begge urner var hårdt medtaget, idet kun bunden og få cm af karsiden var bevaret. Der blev ikke fundet nogen gravgaver i urnerne. I andre tilfælde har man været heldig at finde enkelte af den afdødes personlige ejendele. Det er imidlertid på dette tidspunkt meget småt med gravfund. Urnerne er på et tidspunkt i yngre bronzealder, hvor højen endnu har stået i en anseelig højde, blevet sat ind i siden på højen. Genbrug af tidligere tiders gravhøje er vanlig praksis.

5. Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt

Midtsulehuset er som type ikke sjælden i Vesthimmerland, indenfor de senere år er der fundet og udgravet tæt på 30 huse. Langt størsteparten af husene skal dateres til senneolitikum (2400-1800 f.Kr.).

Det er derimod forholdsvis sjældent at finde et så velbevaret midtsulehus som Hus A10, hvor samtlige midtsuler og en stor del af vægstolperne er bevaret og ganske usædvanligt at finde en gravhøj anlagt ovenpå en hustomt.

Man har kun få andre steder i Danmark, bl.a. Djursland ved Diverhøj, hvor der er fundet noget lignende. Husene under gravhøjen ved Diverhøj dateres til begyndelsen af senneolitikum, de efterfølges af en kultbygning og en begravelse, der også dateres til senneolitikum. Herefter dyrkes jorden frem til ældre bronzealder (1600 f.Kr.), hvor der finder en jordfæstebegravelse sted. I Diverhøj kan der have været fælles hukommelse mellem husenes indbyggere, kultbygningen og den efterfølgende begravelse.

Det er nogenlunde det samme billede, der tegner sig i Bjørnstrup. Hus A10 skal formentlig dateres til sen senneolitikum eller tidlig ældre bronzealder (1800-1600 f.Kr.). Jordfæstegrav, A93, dateres til ældre bronzealder periode II (1600-1400 f.Kr.). Der kan altså i teorien have været en fælles hukommelse mellem midtsulehus og gravhøj. Kun kulstof-14 dateringer af de forskellige anlæg vil kunne afgøre, om der er tale om tilfældigheder eller om det er en bevidst handling at skabe kontinuitet på lige præcis dét højdedrag i Bjørnstrup.

6. Udgravningens data

Vesthimmerlands Museum var ansvarlig for udgravningen og opbevarer alle fund. Administrative sagsakter, korrespondance og originaltegninger opbevares under journalnummer VMÅ 2659. Digitale tekstdokumenter, billeder og MapInfo-filer ligger i det digitale arkiv på museets server under museumssager, journalnummer VMÅ 2659. Kun et udvalg af de genstande, museet finder ved udgravninger, bliver udstillet. De fleste udgravningsresultater bruges først og fremmest i videnskabelige rapporter i sammenhæng med de øvrige fund, der gøres i museets ansvarsområde.

7. Tidstavle

1500	Nyere tid	Historisk tid
1050	Middelalder	
900	Yngre Vikingetid	Forhistorisk tid
775	Ældre vikingetid	
530	Yngre germansk jernalder	Yngre jernalder
375	Ældre germansk jernalder	
160	Yngre romersk jernalder	
0	Ældre romersk jernalder	Ældre jernalder
200 f.Kr.	Yngre førromersk jernalder	
500 f.Kr.	Ældre førromersk jernalder	
1000 f.Kr.	Yngre bronzealder	Bronzealder
2000 f.Kr.	Ældre bronzealder	
2400 f.Kr.	Dolktid / Senneolitikum	Yngre stenalder (neolitikum)
2800 f.Kr.	Enkeltgravskultur / Mellemneolitikum B.	
3200 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Mellemneolitikum A.	
3900 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Tidligneolitikum	
5400 f.Kr.	Ertebøllekultur	Ældre stenalder (mesolitikum)
6800 f.Kr.	Kongemosekultur	
9000 f.Kr.	Maglemosekultur	
	Ahrensburgkultur	Palæolitikum
	Brommekultur	
12000 f.Kr.	Hamburgkultur	

Arkæologiske perioder og deres begyndelsesdatering i det danske område. Skemaet skal læses sådan, at eksempelvis ældre romersk jernalder begynder omkring år 0 og skifter til yngre romersk jernalder omkring 160 e.Kr. Perioden fra ældre førromersk jernalder til og med ældre romersk jernalder kaldes samlet for ældre jernalder

8. Faktuelle oplysninger

Vesthimmerlands Museums j.nr.: VMÅ 2659 Tinggård 2011
Sogn, herred, amt: Gundersted, Slet, Aalborg
Dansk kulturhistorisk Centralregister: 12.07.02, SB 67
Bygherre: Bygherre er Dangrus ApS, Evaholmvej 24, 9600 Års.
Areal: ca. 1200 m²
Muldafrømning: Dangrus ApS

Undersøgelsen betales af bygherre og Kulturarvsstyrelsen.

9. Litteratur

Forslag til litteratur, hvor det vil være muligt at finde uddybende materiale om de nævnte perioder.

Jensen, J., Danmarks Oldtid bd. 1, 2002 og 2003. Forlaget: Nordisk Forlag A/S

Asingh, P., Diverhøj – A Complex Burial Mound and a Neolithic Settlement, *Journal of Danish Archaeology*, vol. 6, 1987, pp. 130-153

Vesthimmerlands Museum den 23. juni 2011

Sine Toft Jensen
Arkæolog